

ЁН, ЗЯНОН

Перагарнулася апошняя старонка манускрыпта „Дарога”, вяртаюся да пачатку...

Недзе ў сярэдзіне 70-х гадоў мінулага стагоддзя, каля будынку, дзе месцілася тады выдавецтва „Мастацкая літаратура”, аднойчы, калі сустрэліся, Зянон пачаў чытаць мне верш, які, згадваю, клікаў навальніцу і дождж, каб змыць з аблічча зямлі бруд. Па інтанацыі, зь якой верш чытаўся, і па сэнсавых акцэнтах, яму ўласьцівых, я здагадаўся, хто аўтар верша, аднак, калі запытаўся, мой суразмоўца ўхіліўся ад адказу, значыўшы, што імя аўтара невядомае і мне нічога не скажа.

Зянон не прыналежыў і не прыналежыць да гільдыі паэтаў і нават цяпер уголас і да канца не прызнаецца, што піша вершы. Ён уваходзіць у паэзію, выходзячы зь яе.

Яго вершы маюць асаблівы кшталт, і ў папярэдняй кнізе, што выйшла ў 2000-м годзе, у „Глёрыя Патрыя”, і ў гэтай сумяшчаюцца з фатаграфіямі, як бы дапаўняючыся адно адным ці служачы адно аднаму кантэкстам і тлумачэньнем, і тое, што зьбіраюць фатаграфіі, вершы аддаюць. Адасобленья ад фатаграфіяў і разасобленья самых, яны фрагмэнты нечага, але разам утвараюць анталогію, у якой шмат прысутнасці і адзін аўтар. Яны як рэаліі фатаграфіі, укладзеныя ў праяўнік: праяўленыя, дапасоўваюцца да папярэдніх і самы чакаюць, што вытлумачацца наступныя. І колькі б іх ні сабралася пад вокладкай, для анталогіі іх ніколі не досыць.

Два асноўныя формаўтваральныя пачаткі ўласьцівыя таму, што творыць Зянон: адзін ідзе ад японскай паэзіі, ад „найвялікшага фатографа” Басё, другі — ад айчыннага фальклору, ад песьні. І ў абодвух выпадках адбываецца пэўная трансфармацыя; у першым — хайку становяцца трацінамі, танка — пятрынамі, а то і наогул кароткімі і ня дужа кароткімі вершамі, у другім — самы скрыпталізаваныя пастулаты творчага крэда перацякаюць у рытм і ў мэлэдыю, як, растаючы, перацякае лёд у плынь Гаўі.

Кніга мае сваю адмысловую архітэктоніку: яна распадзелена на разьдзелы і спарадкавана ў цыклы, жанравыя і зьместавыя, разгорнутыя і толькі пазначаныя, іх шмат, і, як ракурсамі імі заўсёднае мінулае зьядноўваецца з заўсёдным цяперашнім, тое, што адбылося, з тым, што адбываецца, і, як у ракурсах, у іх рэчаіснасьць, зьздзіўляючыся, распазнае сябе.

Зянон умее складаць вершы, а тое, што ён не звязаны завучанымі напамямі правіламі вершаскладаньня, дазваляе вершу пераходзіць у зацемку, узнікаць, згушчаючы мову, у абзацах эсэ, рыфме аб’яўляцца, дзе ёй жадаецца, рытму недабагаць альбо перабагаць склады сілаба-тонікі, а алітэрацыям знаходзіць палотны краявідаў, каб гукамі маляваць свае відарысы, як гэты:

Клён-клён —

Пад клёнамі за Клявой

Далёка касец

касу клеппе, —

але сам ён як бы ня хоча ўкладацца ў гэты занятак цалкам. Нешта ў ім застаецца яшчэ нечым не занятае, ці занятае тым, што пераважае ўсе вядомыя заняткі. Здаецца, самае важнае для яго цяпер — зафіксаваць імгненныя, ня даць яму знікнуць, астатняе — справа часу.

У вершых Зянона вельмі адчувальны асабовы пачатак: што б ён ні распавядаў, яны, як лакмусавыя паперкі аўтарскай экзистэнцыі, сьведчаць: гэта бачыць ён, гэта фармулюе ён; дзякуючы гэтаму мы маем магчымасьць шмат што ўбачыць, пачуць і зразумець, і, адначасова, дзякуючы гэтаму ў тое, што бачым, чуем і разумеем, ня можам увайсці самы: там ужо нехта ёсць. Стаць самым творам ён як бы і не імкнецца, хоць, можа, як ніхто дзугі, блізка да гэтага.

Абставіны і зьявы, прапускаючыся праз лінзу яго асабовасьці, становяцца выключнымі і ўнікальнымі і, перакананыя ў гэтым самы, пераконваюць усіх, што такая транскрыпцыя самая слухная.

Стыль, уласьцівы яго почырку, — стиль стратэга: дзе ён — там цэнтр, і дзе ён, там усё тое, да чаго ён мае дачыненне, выяўляе сваё „псра”: перавагу і перамогу. Адна неад’емная ўмова: рабіць гэта яно павінна імкліва, як фатаграфуючы, на потым пакідаючы лабараторны клопат, інакш уключаецца чыньнік зваротнага дзеяньня, і рэчаіснасьць, якая ня хоча быць „неда”, уцягваецца ў пярэчаньне і ў перашкоду.

У „Дарозе” Зянон яшчэ фатаграфуе, але ўжо і праяўляе сфатаграфаванае, яшчэ прапаведуе, але ўжо і спавядаецца, дужы, укладаецца ў гучныя словы, а той рэштай, якую не ўклаўся, вымаўляе ціхія. Гучныя словы Беларусь ужо чула і аддала яму ці не ўвесь патэнцыял водгукі, ціхія, што самы зьяўляюцца яе водгукам, чэ цяпер.

Так сталася, Зянон глядзіць на Айчыну здалёк і таму, што здалёк, усё тое, што зроднена зь Беларуссю, набывае асаблівую пэрспэктыву і асаблівую вартасьць. Ён бачыць у Беларусі яшчэ адну Беларусь, у далёкай блізкаю, і, нібы застаецца зь ёю сам-насам — а можа, і сапраўды сам-насам — прызнаецца ёй у любові, выносячы словы прызнаньня ў загалюкі разьдзелаў і вершаў. Нічога большага за яе ён ня мае („І нічога няма ў мяне, /Акрамя Беларусі, /Якой таксама ў мяне няма”), але туды, у чужыну, клікаць яе ня кліча, наадварот, засьцерагае яе ад гэтага — ад вырушэньня са свайго дому і са свайго быцьця.

Ня ведаю, чаму ў свой час ён, Зянон, згадзіўся прыняць дадаткам да свайго найменьня той лінгвістычны нэгатыў, што з цягам часу замацаваўся за ім, на справе — ён не лідэр апазыцыі, ён лідэр пазыцыі, і „Дарога” па словах і па радках даводзіць гэта.

Характарыстыкі, якімі вершы Зянона адгукаюцца на зьявы і праявы рэчаіснасьці, протыя і бескампрамісныя.

Іх часта паказваюць.

Але гэта вельмі дрэнныя людзі.

Бо ў паскудстве

шукаюць красу.

Хто гэта вымавіў? Меней за ўсё звыклы да ўсяго, апоеныя тэлевізійнымі відэаішчамі чалавек сучаснасьці, а, хутчэй, спрадвечны жыхар айчыннага краю, альбо нават бусел, альбо нават дуб, ці, урэшце, сам Жыцьцёвы Пачатак, увасоблены ў тым, хто здольны так бачыць і

разумець, бо адно той, у кім Жыцьцёвы Пачатак застаецца чыстым, здольны адрозьніваць, што — праўда, што — не.

Мы мяркуем пра тое, што адбылося, па тым, што адбылося, і любое „калі б...”, ня маючы магчымасьці разгарнуцца ў альтэрнатыву, нікуды не ўваходзіць — ні ў хронікі, ні ў дыспуты, ні ў развагі, а калі ўваходзіць, дык хіба што ў згадкі, у заагадкі, у сны, у галасы, што наплываюць зь мінулага, у вобразы, якіх няма ў сучаснасьці, ды яшчэ ў вершы — часам тужлівыя, часам разважлівыя, часам малітоўныя, часам жартаўлівыя, часам фантазмагарычныя... Усе яны прысутнічаюць у „Дарозе”, а яшчэ ў ёй прысутнічае і дзейсьніца тая альтэрнатыва, якая ня здзейснілася недзе і некалі.

Чытаючы Зянонавы вершы, схіляешся (ці падымаешся) да высновы, што іх прадыхтавала не ідэя, а — прынцып, і не ідэя, якая ў залежнасьці ад нахілаў часу мяняе сваё аблічча, а прынцып, які заўсёды той-самы, надае моц яго думцы. Мабыць, таму ключавымі словамі ў кнізе аказваюцца не словы „свабода” ці „дэмакратыя”, а — „Вялікае Княства”.

*„Йдзем
Бясконца
У наша Княства”, — кажа Зянон.*

Застаючыся ў мінулым, яно апынаецца ў наступным, і дарога да яго як разварот спіралі. Туды трапляе той, хто там ужо быў, хто загадзя ведае вынік, і калі Зянон натуе „0 краіна ў маёй галаве?”, ён не выдумляе гэтай краіны, яна для яго больш чым факт, яна мета-факт, і больш чым мэта, яна метамэта. Як памятае сваё пакінутае мора рыба-вугор, так памятае ён сваё Княства, і як узвышаецца над ландшафтам мясцовасьці касьцёл ці царква, нагадваючы аб заветным, так ён нагадвае — і не стамляецца нагадваць — аб Айчыне; усімі сваімі курсамі ён зьвернуты да яе.

Ён, Зянон, у бесперастаннай бітве, і тэя ўявы і выявы бітвы, што часта-густа ўзьнікаюць у яго вершах, гавораць, што яна ня месьціцца у каардынатах пэўнага часу і пэўнай прасторы і мае аднакі Армагедона, апошняй і вырашальнай бітвы; сьвядома ці несьвядома ў ёй удзельнічаюць усе, і таму такую вагу маюць у „Дарозе” маральна-этычныя імператывы, і таму так заклапочаны „белы рыцар” станам оваёй дружыны.

*„Вершы пішу.
Пройдзе вельмі шмат часу,
Калі іх прачытаюць”, — піша, нібы падводзіць рысу пад напісаным, Зянон.*

Чытаць — азначае разумець. Калі зразумеем, што змяшчае ў сабе „Дарога”, тады і прачытаем тое, што піша Зянон, а прачытаўшы, зразумеем — каму і навошта.

Алесь Разанаў